

Miriam Mary Brgles⁹⁴
 Suzana Vrhovski Peran⁹⁵

VRLINE I MOĆ ISTRAŽIVAČA U ARTS-BASED ISTRAŽIVANJU⁹⁶

Izvorni znanstveni rad
<https://doi.org/10.59014/AKME8380>

Sažetak

Arts-based research (ABR) pripada kvalitativnoj istraživačkoj paradigmi i označava skup metodoloških alata koji se koriste u različitim fazama istraživanja i podrazumijevaju kreiranje umjetničkih podataka / sadržaja / djela. S obzirom na to da se ABR „utemeljuje“ u umjetničkoj formi (primjerice: poeziji, plesu, kazališnoj predstavi, fotografiji itd.) te da uključuje participaciju sudionika, koji su često pripadnici ranjivih društvenih skupina, kojima se želi dati „glas“, istraživačeva je uloga ključna i zahtjevana. Ovisno o metodama, sudionicima i okruženju, istraživač treba neprestano reflektirati o vlastitoj ulozi (koja može biti višestruka jer u ABR-u i istraživač može biti umjetnik!) i etičkim aspektima istraživanja (posebno o anonimnosti sudionika i autorstvu) te očekivati nepredvidive situacije koje se javljaju kroz umjetnički proces. Istraživaču su zato potrebne vrline posvećenosti, objektivnosti i neutralnosti koje ćemo u ovom radu analizirati s dvama glavnim ciljevima: afirmacije ABR istraživanja u hrvatskoj akademskoj zajednici i propitivanju moći istraživača u ABR. Zaključujemo da moć istraživača varira jer ju različiti čimbenici, koje smo podijelili u četiri skupine (osobni, unutarnji, vanjski i relacijski), neutraliziraju ili ojačavaju. Primjerice, moć ovisi o dijalogu i dogovoru, ponekad i potpisanom ugovoru, sa sudionicima istraživanja, ali i o institucijskim procedurama i tradicionalnim oblicima generiranja podataka i diseminacije rezultata istraživanja što rezultira „pomicanjem granica“ ABR istraživača.

Ključne riječi: istraživač, ABR, etički zahtjevi, vrline, generiranje podataka, diseminacija rezultata

94 Hrvatsko katoličko sveučilište, miriam.brgles@unicath.hr

95 Hrvatsko katoličko sveučilište, suzana.peran@unicath.hr

96 Rad je napisan u sklopu projekta *Creation and Care: Application of New Lifestyles and Interaction of Young People With Vulnerable Social Groups/Groups of People in Need* (voditeljica: dr. sc. Miriam Mary Brgles) i istraživačke stipendije CREATE Laudato Si Fakulteta za društvene znanosti Pontifikalnoga sveučilišta sv. Tome Akvinskoga (Angelicum) u Rimu.

Uvodno o *arts-based* istraživanju

Arts-based istraživanja (ABR⁹⁷) do sada nisu bila prepoznata u znanstvenoj i akademskoj zajednici u Hrvatskoj, izuzevši umjetničke terapije, no afirmirala su se u širokom spektru znanstvenih disciplina u zapadnim zemljama. Primjenjuju se najčešće u društvenim i bihevioralnim istraživanjima vezanim uz javno zdravstvo, zdravstvenu njegu i terapije, obrazovanje, ranjive i marginalizirane skupine, probleme lokalnih zajednica (najčešće u urbanom kontekstu) itd. Leavy (2015, 10) definira ABR kao „skup metodoloških alata koje koriste istraživači različitih disciplina tijekom svih faza istraživanja, uključujući generiranje podataka, analizu, interpretaciju i reprezentaciju“ te tvrdi da je zadaća ABR usvojiti „načela kreativnih umjetnosti kako bi se istraživačka pitanja postavila holistički i na angažiran način“. ABR se predstavlja i podrazumijeva kao zaseban pristup u kvalitativnoj istraživačkoj paradigmi ili kao njezin dio jer je „ontologija i znanje u ABR-u slično drugim kvalitativnim pristupima“ te se ABR metodologija „često kombinira s mnogim drugim metodama, poput etnografije, autoetnografije, narativnim metodama, studijama slučaja, participatornim akcijskim istraživanjima, diskurzivnom analizom ili intervjuima“ (Souminen, Kallio-Tavin i Hernández-Hernández, 2018, 104). Također, ABR karakterizira i interdisciplinarnost i metodološki pluralizam, stoga ona „potiču kompleksnija i zanimljivija istraživačka okruženja, metode, analizu, znanje“ (Souminen *et al.*, 2018, 104). Termin je prvi puta upotrijebio istraživač iz područja obrazovnih znanosti, Elliot Eisner, godine 1993. na konferenciji na Sveučilištu Stanford, što je izazvalo entuzijizam kod prisutnih znanstvenika i doprinijelo razvoju ABR-a (Wang *et al.*, 2017). Eisner je osnivač Arts-based research instituta na Sveučilištu Stanford te autor i koautor pionirskih znanstvenih članaka i udžbenika u kojima afirmira i propituje arts-based istraživanja⁹⁸.

Prema podjeli koju donose Wang *et al.* (2017) ABR dijele se na

- istraživanje o umjetnosti (*research about art*),
- umjetnost kao istraživanje (*art as research*) i
- umjetnost u istraživanju (*art in research*).

97 U literaturi na engleskom jeziku često se koristi skraćenica ABR, koja podrazumijeva sintagmu *arts-based research* te ćemo ju i mi koristiti u ovome radu.

98 Vidi: Eisner (2006) i Barone i Eisner (2011).

U radu nećemo zasebno razlagati oblike, no valja spomenuti klasifikaciju ABR, koja podrazumijeva pet glavnih oblika:

1. vizualna umjetnost,
2. slušna (audio) umjetnost,
3. literarna umjetnost,
4. izvedbena umjetnost i
5. novi mediji. (Wang *et al.* 2017)

Iako autori navode samo neke primjere, vrijedi se zapitati je li umjetnost kao istraživanje najzastupljenije u sociološkim istraživanjima? Takvo istraživanje podrazumijeva zahtjevan angažman istraživača te ćemo se u razlaganju u sljedećim poglavljima usmjeriti upravo na ovaj tip istraživanja. U prvom ćemo se poglavlju ukratko iznijeti karakteristike odnosa između istraživača i sudionika u ABR istraživanju. Govoreći o budućnosti ABR, Eisner zaključuje kako će „trebati ljude koji znaju kako stvarati filmove, video zapise, narative, književne tekstove, kao i tekstove druge vrste“ (Eisner, 2006, 17). „Razumijevanje, procesuiranje i komuniciranje umjetnosti i znanja o umjetnosti je prisutno u osnovi i značenju svih aspekata i faza istraživačkoga procesa“ (Souminen *et al.*, 2018, 108), što za istraživača može biti zahtjevno. Zbog aktivnije uloge sudionika i publike, etički aspekti ABR-u iznimno su važni i o njima istraživač neprestano treba reflektirati. Stoga ćemo u drugome poglavlju, kako bismo preispitali moć istraživača, razmotriti tri intrinzične vrline istraživača prema Hammesley i Traianou (2012): posvećenost, objektivnost i neutralnost. Kroz vrline iščitava se uloga istraživača u ABR-u, iako za njen kompleksan opis i dubinsko razumijevanje je potrebna mnogo šira rasprava, osobito zbog diferenciranosti ABR metoda te kritičkih glasova koji se javljaju govoreći kako je ABR „dobronamjerno, ali naivno“ te kako „postavlja pitanja, a ne daje odgovore“ (Konrad, 2017, 4), kao i onih koji upozoravaju na opasnosti diseminacije rezultata istraživanja putem masovnih medija (Niskier i Daar, 2006.). U trećem ćemo dijelu rada ukratko razmotriti moć istraživača u fazama generiranja podataka i diseminacije rezultata, koji su u ABR-u specifični zbog umjetničkih metoda kako bismo naznačili nove glasove u akademskoj zajednici koji svoju istraživačku moć povećavaju upravo izlaskom iz iste.

Osnovne karakteristike odnosa istraživača i sudionika u ABR

ABR često su društveno angažirana (*socially engaged research*), participatorna (*participatory*) i provode se u nekoj (lokalnoj) zajednici (*community based practice*). Metode se mogu fleksibilno primijeniti u različitim kontekstima i mogu poslužiti kao učinkovit most između generacija, kultura, socioekonomskih klasa i ljudi koji se razlikuju po svom habitusu (van den Vaart, Hoven i Huigen, 2018). Često se koriste i za istraživanja ranjivih skupina društva (djece, mladih, bolesnih, socijalno ugroženih, osoba s poteškoćama) jer se tim skupinama lakše i opuštenije pristupa te se dobivaju dublji podatci koji se ne mogu dobiti tradicionalnim metodama istraživanja. Naime, tradicionalne istraživačke metode nisu se uvijek mogle u potpunosti uključiti u istraživanje ranjivih skupina, poput onih s ograničenim jezičnim sposobnostima ili onih koji su pretrpjeli velike traume ili teške životne okolnosti (Coemans *et al.*, 2015).

ABR podrazumijeva aktivnu participaciju sudionika u kojoj su sudionici ravnopravni s istraživačem, odnosno istražuju s njim (Wang *et al.*, 2017) te se uspostavlja odnos povjerenja. Također, ABR olakšava refleksiju i dijalog kako bi omogućio sudionicima da bolje artikuliraju vlastita, jedinstvena iskustva (Wang *et al.*, 2017). ABR ujedno promiču dijalog, koji je ključan za usvajanje razumijevanja (Leavy, 2020, 53). Iz navedenog je vidljivo da je za ABR, kao i za druge kvalitativne pristupe, uloga istraživača od iznimne važnosti. Njegova refleksivnost, fleksibilnost, senzibilitet i kreativnost te neutralizacija moći prema sudionicima ključna je svim fazama istraživačkoga procesa. Finley (2008, 75, preuzeto iz Leavy, 2015, 36) sugerira moralno odgovoran i osjetljiv pristup istraživača ABR-u, koji ABR predstavlja kao „javan i moralan“ te promatra istraživače, sudionike i članove publike kao jednake suradnike.

Intrinzične vrline istraživača

U Aristotelovoj *Nikomahovoj etici* (1982), koja je izvor za našu raspravu o intrinzičnim vrlinama istraživača, raspravljaju se sljedeće vrline: pravednost, jakost, hrabrost i umjerenost. „Macfarlane je primijenio Aristotelov pristup na istraživačku etiku identificirajući više vrline – osobito hrabrost,

poštovanje, odlučnost, iskrenost, poniznost i refleksivnost – iako iznad svega ističe ideal integriteta koji definira kao integraciju istinskog ja osobe i povezivanje njezinih vrijednosti i identiteta kao osobe sa svojom praksom istraživača' (Macfarlane 2009, 45, preuzeto iz Hammesley i Traianou, 2012, 29). Također, za Aristotela (1982, XXIV) etička teorija pretpostavlja etičku praksu jer „tko sam nije dobar čovjek i prikladno se ne ponaša nikada neće moći razumjeti ni naučiti ništa iz etike“. Za ABR je također važna i relacijska etika (*relational ethics*), odnosno etika brige/skrbi (*ethics of care*), koja se temelji u djelima Martina Bubera i Emanuela Levinasa i podrazumijeva angažiranje Drugoga (Hammesley i Traianou, 2012).

Leavy (2015, 36) tvrdi da se ABR istraživači u potpunosti unose u svoje projekte, uključujući vlastiti sustav vrijednosti, osjećaj za pravdu, osobne motivacije i nade za društvo. Također, u istraživanje unose i vlastito obrazovanje te karijeru (akademsku ili neku drugu), a razlog istraživanja, kao i svrha istraživačkoga projekta, vremenski okvir te financijska potpora i drugi oblici podrške (pa i one socijalne!) bitno će se odraziti na motivaciju istraživača i opseg istraživanja. Umjetnici-istraživači mogu biti: kvalitativni istraživači, koji koriste umjetnički nadahnute metode ili pristupe, umjetnici koji integriraju istraživačke komponente u svoje procese stvaranja, ili se može raditi o profilu istraživača u kojem su uloga kvalitativnog istraživača i umjetnika potpuno pomiješane (Wang *et al.*, 2017, 10). Ipak, kao i za druge istraživačke pristupe, u ABR-u, zbog etičkih zahtjeva i ograničenja, presudne su intrinzične vrline istraživača. Prema Hammesley i Traianou (2012), intrinzične vrline istraživača, koji traži istinu i znanje u društvenim znanostima, jesu posvećenost, objektivnost i neovisnost. Vidjet ćemo da su sve vrline usko povezane s refleksivnošću istraživača koja je jedna od najbitnijih odrednica kvalitativnih istraživanja. „Holloway i Galvin (2016) opisuju refleksivnost kao uključivanje istraživačeve svijesti o njihovoj ulozi u istraživanju i kako bi to moglo utjecati na odnos i dinamiku moći između njih i sudionika“ (prema: Water *et al.*, 2020, 34).

Posvećenost

Posvećenost se prema Lewisu Coseru navodi kao „živjeti istraživanje“, a ne biti samo zainteresiran za stjecanje materijalnih dobara, statusa, moći itd. (Hammersley i Traianou, 2012, 47). Primjerice, projektna istraživanja financirana iz grantova ili istraživanja u kojima istraživač ima *insidersku*

poziciju mogu povećati posvećenost jer će se istraživač nužno morati držati projektnoga plana istraživanja ili će, zbog *insiderske* pozicije, osjećati odgovornost i dužnost prema zajednici kojoj i pripada. U projektnim istraživanjima postoji veća mogućnost da istraživač „živi“ istraživanje jer posjeduje financijska sredstva kojima su mu dostupna literatura, programi, tehnološke inovacije, odlasci na istraživačke boravke na teren, kao i na znanstvene skupove na kojima se umrežava s drugim znanstvenicima. Istraživački projekti u kojima je istraživač *insider* pretpostavljaju dodatnu motivaciju i fleksibilnost. Potreba za fleksibilnošću znači da istraživači moraju reagirati na okruženje i sudionike. (Water *et al.*, 2020, 34) Ipak, baš zbog financijskih sredstava ili statusa koji pojedinac dobiva zbog *insiderske* pozicije postoji mogućnost da se istraživačeva moć povećava i ima negativne učinke na vrline koje ćemo sljedeće razložiti. Tvrđimo da posvećenost u ABR istraživanju zahtjeva ponajprije istraživačevu refleksivnost u svim fazama istraživačkoga procesa, na terenu i izvan terena, a posebno pri generiranju i diseminaciji podataka. Specifična posvećenost u ABR istraživanju podrazumijeva da se istraživač upozna s umjetnošću koju koristi za istraživanje te uvidi njezine mogućnosti, ali i ograničenja. On „se mora upoznati s kontekstom i kulturom unutar koje se umjetnost stvara (Konrad, 2017,4).

Istraživač koji se koristi ABR nema određeno radno vrijeme jer se podrazumijeva spontanost i „hvatanje“ posebne atmosfere potrebne za kreiranje umjetničkih radova, djela i(li) podataka kojima se otkriva novo znanje koje je do sada bilo nepoznato, neprepoznato, skriveno...No, istraživač prije izlaska na teren treba tražiti dozvole etičkih povjerenstava (prvenstveno akademske institucije u kojoj je zaposlen), a zatim treba pristupiti zajednici (sudionicima) koje istražuje, otvoreno i iskreno objasniti svrhu i cilj istraživanja i tražiti ih dozvolu za provođenje istraživanja te pripremiti informirani pristanak, koji će sudionici potpisati prije sudjelovanja. Posebno treba biti pažljiv s fotografiranjem i snimanjem jer se tijekom istraživanja mogu pojaviti nove situacije u kojima je potrebno donijeti etički prihvatljive odluke. Također, za rad s djecom potrebni su pristanci roditelja/skrbnika. Primjere koji zahtijevaju posebnu posvećenost istraživača pri suradivanju s djecom u ABR vizualnom istraživanju daju Holm, Sahlström i Zilliacus (2018), pri čemu naglašavaju ulogu istraživača u interveniranju i obvezama koje treba poduzeti. Također, autori tvrde da primjerice tražitelji azila neće biti voljni dati potpis, a pitaju se mogu li i zbog jezične barijere

u potpunosti i razumjeti svrhu i ciljeve istraživanja, zbog čega stavljaju naglasak na refleksivnost istraživača koja, kako smo već naglasili, mora stalno biti prisutna (Holm *et al.* 2018).

Objektivnost

Objektivnost u istraživačkom procesu prikupljanja i analiziranja podataka podrazumijeva da „istraživač mora pokušati uzeti u obzir sve što je potrebno za djelotvornom potragom za pravim odgovorima na istraživačka pitanja i izbjegavanje irelevantnih promišljanja za ovaj zadatak“, kojih, zbog svojih drugih društvenih zadataka i uloga, istraživači ponekad nisu svjesni. (Hammersley i Traianou, 2012, 48). Također, uvijek treba uzeti u obzir i vlastiti svjetonazor istraživača, kao i motivaciju za istraživanje, osobito ako je istraživač *insider* u skupini/instituciji/fenomenu koji istražuje. U nekim će slučajevima istraživač možda vjerovati da već posjeduje ili zna odgovore na postavljena istraživačka pitanja, što može umanjiti objektivnost. Također, zbog vlastitog položaja kojega istraživač percipira kao moćnog ili zbog karijere te zbog prethodno izgrađenih stavova o ljudima, mjestima ili situacijama može „postojati tendencija odlučivanja za ili protiv određene mogućnosti“ (Hammersley i Traianou, 2012, 48).

U ABR-u objektivnost je prijeko potrebna pri sagledavanju etičkih aspekata istraživanja. Zbog „udaljenosti“ ili pak „uronjenosti“ istraživača u kreativni proces stvaranja umjetničkih podataka/sadržaja/djela postoji opasnost od nepredvidljivih situacija koje mogu izroniti na terenu te izazvati neugodnosti ili stres kod istraživača i(li) sudionika. „Emocionalni stres može nastati kada se sudionici osjećaju ranjivima unutar neizvjesnoga konteksta ili zbog teme istraživanja, također mogu doživjeti strah od svojevrsne osude, iskusiti osjećaj nekompetentnosti s umjetničkom formom ili se baviti teškim emocionalnim materijalom kao dijelom procesa“ (Kapitan, Lyon i Carbelli, 2016; Mason, 2018 prema Kuri, 2020, 205). Strogi etički protokoli institucija, iskustvo i dobro poznavanje etičkih principa istraživanja mogu pomoći pri ublažavanju i(li) rješavanju nepredvidivih etičkih problema i(li) dilema nastalih tijekom kreativnoga procesa istraživanja. Također, refleksivnost istraživača je nužna za osnaživanje vrline objektivnosti jer istraživač mora imati objektivnu sliku o sebi i svojim mogućnostima, snagama, talentima.

Neovisnost

I neovisnost je nužno povezana s prethodne dvije vrline, posebno s posvećenošću, unutar koje smo se dotaknuli problematike financiranja istraživanja. Hammesley i Traianou (2012) smatraju da upravo ovom vrlinom istraživač treba ojačati svoju moć jer istraživačeva slaba (ranjiva) pozicija nije vezana samo uz resurse uz pomoć kojih obavlja svoj posao, već i uz sudionike koje angažira u istraživanje ili ih susreće na terenu, kao i *gate-keepere* te druge vanjske aktere, poput fondacija, koje financiraju projekte, privatnih interesa, ali i vladinih itd. „Ako je to odgovornost istraživača da na učinkovit način traže znanje, tada moraju nastojati

koristiti moć potrebnu za to, unutar odgovarajućih ograničenja“, što se protivi ideji da se u kvalitativnom istraživanju, zbog etičkih principa treba forsirati participatorno istraživanje (Hammesley i Traianou, 2012, 51).

Za ABR je potrebno uspostaviti i održavati dinamiku odnosa i stvoriti opuštenu atmosferu kako bi se potaknula kreativnost. Postkvalitativni istraživači će pri generiranju podataka biti skloni koristiti fluidni pristup „metodologiji bez metodologije“ koji zastupa Koro Ljugenberg (2016) i propituje „smrt“ podataka, odnosno njihovu definiciju, svrhu i oblikovanje (Koro-Ljugenberg i MacLure, 2013). Ipak, pokazalo se da je većina kvalitativnih istraživača nije sklona propitivati tako podatke te narativ o podacima (Koro-Ljugenberg i MacLure, 2013, 221). Koristeći pristup „umjetnost kao istraživanje“ (*art as research*) istraživači najčešće planiraju metode koje će koristiti za generiranje podataka te odlučuju hoće li biti participatorno ili ne. Ward i Short (2020) stavljajući ABR u kontekst istraživanja poslovanja i organizacije, govore o hijerarhiji metoda u ABR.

Nairin *et al.* (2020) drže da institucijske regulacije etičke prakse istraživanja jačaju tradicionalne odnose moći između istraživača i sudionika te se autori zalažu za fleksibilnost u proceduri oko prijave istraživanja etičkim povjerenstvima, smatrajući da se prvo treba uspostaviti odnos povjerenja sa sudionicima, a tek zatim ih tražiti potpisivanje informiranoga pristanka. Također, smatraju da mogućnosti dobivanja pristanka variraju ovisno o kontekstu i vremenu, što se svakako može primijeniti na ABR imajući u vidu da umjetnost nastaje spontano i da umjetnički proces nema vremenske okvire. Dakako, ako je riječ o projektu sa zadanim rokovima, kontekst se mijenja. Nairin *et al.* (2020, 6) zagovaraju korištenje „afirmativnog“ pristanka (*affirmative consent*) koji podrazumijeva oblik eksplicitnog, trajnog

pristanka, a cilj je fokusiranje na potrebe i želje onih u ‘manje moćnom’ položaju (sudionika). Druga važna stavka je anonimnost. Istraživač dogovara sa sudionicima hoće li u istraživanju sudjelovati anonimno ili ne, no, on treba objektivno sagledati cjelokupni proces istraživanja te donijeti procjenu i prema potrebi preporučiti sudionicima anonimno sudjelovanje. Također, ako procijeni da se sudionicima može nanijeti šteta, istraživač treba donijeti čvrstu odluku da se oni angažiraju isključivo anonimno u istraživanje. Ipak, u ABR to može biti problem zbog vlasništva nad podacima/sadržajem/djelom, stoga je važno detaljno razraditi sve aspekte ABR-a i dogovoriti ih sa sudionicima. O vlasništvu podataka/sadržaja/djela, raspravljaju Hodgins i Boydell (2014), pitajući se također, razumiju li sudionici dalekosežne posljedice koje može izazvati njihova neanonimnost te predlažu da se odluka donese sukladno identitetu kreatora umjetničkih podataka/sadržaja/djela, ovisno o tome radi li se o sudioniku, umjetniku ili samom istraživaču. Autori također drže da je važno unaprijed potpisati i ugovore o suradnji, no autorstvo se može regulirati i unutar informirana pristanka uz formulaciju o anonimnosti te se prema dogovoru može koristiti i suautorstvo.

Moć istraživača u fazama generiranja podataka i diseminacije rezultata istraživanja

Istraživač može biti istovremeno imati uvid u istraživanje s neposrednom blizinom i namjerno se udaljavati i usvajati izvanjsku perspektivu (Souminen *et al.*, 2018, 109), što ovisi o cilju i svrsi istraživanja, istraživačkom pitanju, odabiru uzorka, situaciji na terenu, uspostavljenom povjerenju i dr. Postoji stroga prisutnost istraživačevih profesionalnih i osobnih sklonosti, preferencija, orijentacija i praksi u definiranju istraživačkoga procesa, metoda, prezentacije i komunikacije (Souminen *et al.*, 2018, 109). Istraživač nikada ne može u potpunosti „biti svjestan“ težine svoga „tereta“ koji unosi u projekt, no reflektiranjem može doći do spoznaja koje mu mogu pomoći pri donošenju odluka vezanih uz generiranje i prezentaciju ABR istraživanja. Brgles i Swift (2022) zastupaju pristup kreativnom generiranju podataka, koje podrazumijeva korištenje postojećih podataka (*use every-thing*), traženje podataka svugdje (*every-where*) i sa svima (*every-one*). Sukladno odluci istraživača koji će pristup koristiti, ovisi i njegova moć.

Faza generiranja podataka

U mnogim ABR projektima sudionici su pozvani da imaju kontrolu, tako da ABR mogu potaknuti proces kritičkog promišljanja, gdje članovi zajednice stvaraju ideje za svoje živote i zajednicu, što potiče djelovanje zajednice i promjenu zajednice (Coemans *et al.*, 2015). Zato se istraživač, nakon inicijalnih sastanaka i boravka na terenu te uspostavljanja povjerenja, može odmaknuti i prepustiti generiranje podataka / sadržaja / djela sudionicima, odnosno „dati im glas“ što je jedna od glavnih odlika kvalitativne istraživačke paradigme osobito u projektima kojima je cilj osnaživanje lokalne zajednice ili isticanje nekoga problema, odnosno zagovaranje pravednosti i promjena na bolje. Uz davanje glasa, na taj se način dobiva osjećaj sudionika za realnost, što dovodi do jačanja povjerenja i društvene kohezije (Coemans *et al.*, 2015). S druge je strane, važno je i redovito „uranjanje“ istraživača kako bi razgovarao sa sudionicima o njihovu radu i po potrebi riješio sva pitanja ili nedoumice koje se mogu pojaviti (Wang *et al.*, 2017). ABR istraživačka pitanja su uglavnom induktivna, pojavna i generativna (Leavy, 2017 prema Leavy, 2020) i istraživač treba biti svjestan da na terenu mogu izroniti nova pitanja, koja se mogu nametnuti kao važnija od onih koje je postavio u nacrtu istraživanja i predstavio etičkom povjerenstvu. Tu je vidljivo kako moć istraživača potpuno opada jer fleksibilnost ABR-a izmiče kontroli i stvara nesigurnost. Zato i pri analizi podataka, istraživač treba „posvetiti pozornost kompleksnosti, postavljajući više pitanja, nego dajući odgovore te također proizvesti više nesigurnosti, nego sigurnosti (Wang *et al.*, 2017, 11). Ovo se može činiti kao „propadanje kroz rupe“ u kojima istraživač nailazi na podatke koji su začudni i otvaraju nove perspektive ili pak podatci „nestaju“ (Koro-Ljugnberg, 2013, 211). Također, možemo se složiti s Konrad (2017) kako za neke discipline postavljanje pitanja a ne davanje odgovora može predstavljati rizik, no ne može se osporiti vrijednost uranjanja u „rupe“, uz pridržavanje svih etičkih principa i uputa te generiranja dubokih podataka, koji se ne mogu dosegnuti tradicionalnim istraživačkim metodama.

Faza diseminacije podataka

Leavy (2015) se pita o smislu objavljivanja znanstvenih članaka, u koji se ulažu godine truda i rada, a nakon objavljivanja ih čita samo manji broj ljudi iz struke te njihov odjek u javnosti ne postoji. Kombinirajući

istraživanje i predavanja studentima na sveučilištu te slušajući njihove priče izvan predavaonice, Leavy (2015, 20) je prikupila kumulativno znanje koje je željela podijeliti bez cenzure i izvan tradicionalnih okvira akademske zajednice. Stoga je, zastupajući korištenje ABR, postala spisateljicom romana s fiktivnom radnjom. Može se zaključiti kako je Leavy izlaskom iz akademije ojačala svoju moć jer je postala neovisna i ima potpuno slobodu diseminacije i prezentacije rezultata istraživanja. Ipak, većina se ABR istraživača neće odlučiti na tako odvažan korak, ali će „pomicati“ granice tradicionalnih oblika diseminacije i prezentacije rezultata istraživanja. Oni koriste „umjetnički inspirirane oblike diseminacije kao što su izložbe dvodimenzionalnih i trodimenzionalnih umjetničkih djela, performansi, objavljivanje i/ili izvođenje književnih djela kao što su fikcija i poezija, uz ili kao zamjenu za čisto akademski pisani tekst“ (Wang *et al.*, 2017, 12). Postoji nebrojeno mnogo inovativnih načina koje mogu koristiti istraživači kako bi dosegli različitu publiku, ali postoji pritisak na akademske istraživače da se radovi objavljuju u znanstvenim časopisima (Holm *et al.* 2018, 328) i na taj se način umanjuje moć akademskoga istraživača. Uvažavajući etičke aspekte istraživanja, pravo autorstva i tijekom prethodnih faza istraživanja, istraživač treba sa sudionicima dogovoriti oblik i način diseminacije rezultata, što može izazvati i neugodnost kod istraživača, o čemu svjedoče Hodgins i Boydell (2014), no smatraju da zajednička razmatranja dilema oko reprezentacije ABR u suradnjama otvara prostor dijaloga i partnerstvu. Kako bi nadvladali „rupe“ koje postoje u akademskoj zajednici pri diseminaciji ABR istraživanja, istraživači trebaju uložiti više truda te osmisлити „dvostruki“ plan diseminacije. Uz objavu znanstvenoga članka, forme koje ne mogu predstaviti pisanim putem istraživači mogu predstaviti/objaviti na mreži ili uživo organizirajući izložbu, predstavu, plesnu izvedbu ili multi-umjetnički javni događaj.

Zaključak

ABR se koristi u različitim znanstvenim disciplinama, a često se primjenjuje u istraživanjima ranjivih i marginaliziranih skupina društva te je usmjerena na davanje glasa pojedincima, grupama ili zajednici u cilju osvještavanja njezinih vrijednosti ili pak problema. Iako prati etičke zahtjeve kvalitativne paradigme, zbog specifičnih metoda utemeljenih u umjetničkoj formi, uloga istraživača u ABR vrlo je zahtjevana i složena.

Njegova uloga u ABR-u može biti višestruka jer može sam stvarati umjetnost te istovremeno biti istraživač. Ovisno o metodama, sudionicima i okruženju, istraživač treba u svim fazama reflektirati o vlastitoj ulozi i etičkim aspektima istraživanja, posebno o anonimnosti sudionika i autorstvu, te očekivati nepredvidive situacije koje se javljaju kroz umjetnički proces ili zbog ranjivosti sudionika. Istraživaču su u ABR-u potrebne vrline posvećenosti, objektivnosti i neutralnosti koje će sve obuhvaćati reflektiranje, ali uz pomoć koji se otkriva slabljenje, neutralizacija ili jačanje moći istraživača, što je posebno vidljivo u fazama generiranja podataka i diseminaciji rezultata istraživanja. Zaključujemo da moć istraživača varira jer ju neutraliziraju ili ojačavaju različiti čimbenici koje možemo razvrstati u četiri skupine:

1. osobni čimbenici, koji se odnose na samoga istraživača, njegovo iskustvo i već razvijene vrline i senzibilnost za problem koji istražuje, kao i mogućnost reflektiranja o vlastitoj ulozi kroz sve faze ABR-a te vještinu komunikacije koju prakticira s vanjskim, unutarnjim i relacijskim čimbenicima.
2. vanjski čimbenici, koji podrazumijevaju pružatelje financijske potpore, vlade i sl.,
3. unutarnji čimbenici, odnosno akademska zajednicu i njezin propisani *modus operandi* izgradnje istraživačke karijere, institucionalne procedure te sklonost tradicionalnim oblicima generiranja podataka i diseminacije rezultata istraživanja
4. relacijski čimbenici, koji se odnose na *gatekeepere* na terenu i sudionike s kojima je potrebna bliska suradnja, jasna komunikacija i kvalitetan dijalog koji vodi dogovoru oko važnih etičkih zahtjeva ABR-a kao što su anonimnost i autorstvo. Moć istraživača ponekad se regulira i u potpisanom ugovoru sa sudionicima istraživanja, no najveće učinke ima informirani pristanak.

O spomenutim čimbenicima ovisne su sve faze istraživanja, a posebno faza generiranja podataka i diseminacije rezultata istraživanja, koja u ABR-u pokazuje tendenciju „pomicanja granica“, a u nekim slučajevima (Leavy) i odmicanja od akademije. Generiranjem podataka u ABR-u doseže se znanje i spoznaje do kojih se tradicionalnim metodama ne bi moglo doći, posebno u istraživanjima koja se odnose na djecu, mlade, bolesne i dr.

ranjive skupine. Također, kreativnim oblicima diseminacije podataka, kojima se doseže šira publika izvan akademske zajednice, znanstvene spoznaje i „glas“ sudionika postižu relevantnije učinke i opravdavaju svoju svrhu i ciljeve te znanost prikazuju kao dinamično, kreativno i društveno odgovorno polje djelovanja.

Literatura

- Aristotel (1982). *Nikomahova etika*. Zagreb: Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber.
- Barone, T. i Eisner, E. W. (2011). *Arts based research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Brgles, M. M. i Swift, A. (2022). Being Creative with Resources in Qualitative Research. U: U. Flick (ur.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design* (str. 290-306) 55 City Road: SAGE Publications Ltd.
- Creswell, J. (2014). *Research Design: qualitative, quantitative, and mixed methods approach*. London: Sage.
- Coemans, S., Wang, Q., Leysen, J. i Hannes, K. (2015). The use of arts based methods in community based research with vulnerable populations: Protocol for a scoping review, *International Journal of Educational Research*, 71, 33 – 39.
- Eisner, E. (2006). Does Arts-Based Research Have a Future? Inaugural Lecture for the First European Conference on Arts-Based Research: Belfast, Northern Ireland, June 2005. *Studies in Art Education*, 48(1), 9–18.
- Finley, S. (2008). Arts-based research. U: J. G. Knowles i A. L. Cole (ur.), *Handbook of the arts in qualitative research: Perspectives, methodologies, examples, and issues* (str. 71–81). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hammersley, M., i Traianou, A. (2012). *Ethics in qualitative research: Controversies and contexts*. SAGE Publications Ltd, <https://dx.doi.org/10.4135/9781473957619>
- Holm, G., Sahlström, F. i Zilliacus, H. (2018). Arts-Based Visual Research. U: P. Leavy (ur.), *Handbook of arts-based research* (str. 311-335). New York: Guilford Press.
- Hodgins, M. J. i Boydell, K. (2013). Interrogating Ourselves: Reflections on Arts-Based Health Research. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 15(1).
- Konrad, S. C. (2017). Art in Social Work. *Research on Social Work Practice*, 29 (6), 1-5.
- Koro-Ljungberg, M. i MacLure, M. (2013). Provocations, Re-Un-Visions, Death, and Other Possibilities of „Data“. *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 13, 219 – 222.

- Koro-Ljugnberg, M. (2015). *Reconceptualizing Qualitative Research: Methodologies without Methodology*. London: Sage.
- Kuri, E. L. (2020). Ethics in Arts-Based Research: Drawing on the Strengths of Creative Arts Therapists. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 54(3), 197–219.
- Leavy, P. (2015). *Method meets art: Arts-based research practice* (2nd ed.). New York: Guilford.
- Leavy P. (2018). (ur.), *Handbook of arts-based research*. New York: Guilford Press.
- Leavy, P. (2018). Introduction to artsbased research. U: P. Leavy (ur.), *Handbook of arts-based research* (str. 3–21). New York: Guilford Press.
- Leavy, P. (2020). *Method Meets Art*, Third Edition. LaVergne: Guilford Publications.
- Nairn, K., Showden, C. R., Sligo, J., Matthews, K. R. i Kidman, J. (2020): Consent requires a relationship: rethinking group consent and its timing in ethnographic research, *International Journal of Social Research Methodology*. URL: <https://doi.org/10.1080/13645579.2020.1760562> [pristup: 21.03.20021.]
- Nisker, J., & Daar, A. S. (2006). Moral presentation of genetics-based narratives for public understanding of genetic science and its implications. *Public Understanding of Science*, 15(1), 113–123.
- Souminen, A., Kallio-Tavin, M. i Hernández-Hernández, F. (2018). Arts-Based Traditions and Orientations in Europe: Perspectives from Finland and Spain. U: P. Leavy (ur.), *Handbook of arts-based research* (str. 101-120). New York: Guilford Press.
- van der Vaart, G., van Hoven, B., i Huigen, P. P. (2018). Creative and Arts-Based Research Methods in Academic Research. Lessons from a Participatory Research Project in the Netherlands. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 19(2)
- Wang, Q., Coemans, S, Sigesmund R., Hannes, K. (2018). Arts-based Methods in socially engaged research practice: a classification framework. *Art/Research International: A Transdisciplinary Journal* 2(2), 5-39.
- Ward, J. i Shortt, H. (2020). (ur.) *Using Arts-based Research Methods. Creative Approaches for Researching Business, Organisation and Humanities*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Water, T., Payam, S., Tokolahi, E., Reay, S. D. i Wrapson, J. (2018). Ethical and practical challenges of conducting art-based research with children/young people in the public space of a children's outpatient department. *Journal of Child Health Care*, 24, 33 – 45.

THE VIRTUES AND POWER OF RESEARCHERS IN ARTS-BASED RESEARCH

Abstract

Arts-based research (ABR) belongs to a qualitative research paradigm and usually is defined as methodological tools, used by researchers during different stages of research and imply the creation of artistic data/content/works. Given that ABR is „founded“ in artistic form (for example: poetry, dance, theatre performance, photography, etc.) and that it involves the participation of participants, who are often members of vulnerable social groups, who want to be given a „voice“, the researcher's role is crucial and demanding. Depending on the methods, participants and the environment, the researcher should constantly reflect on his/her own role (which can be multiple because in ABR the researcher can also be an artist!) and the ethical aspects of the research (especially the anonymity of the participants and authorship) and expect unpredictable situations that can occur during the artistic process. Therefore, the researcher needs the virtues of commitment, objectivity and neutrality, which we will analyze in this paper with two main goals: affirmation of ABR research in the Croatian academic community and questioning the power of researchers in ABR. We conclude that the power of researchers varies because different factors, which we have divided into four groups (personal, internal, external and relational) neutralize or strengthen it. For example, power depends on dialogue and agreement, sometimes even a signed contract, with research participants, but also on institutional procedures and traditional forms of data generation and dissemination of research results, resulting in „pushing the boundaries“ by ABR researchers.

Keywords: researcher, ABR, ethical requirements, virtues, data generation, dissemination of results